

บทที่ 2

ปัจจัยทางด้านสังคม

ปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลต่อการพัฒนาตนเองของเด็กและเยาวชนได้แก่ ปัจจัยทางด้านการดำรงชีวิต หรือการเข้าถึงบริการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิทธิมนุษยชน เป็นต้น การขาดปัจจัยทางด้านสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตจะทำให้เด็กและเยาวชนกลายเป็น "กลุ่มเด็กที่ด้อยโอกาส" ดังเช่นรายงานการวิจัยของ ดร.กมลินทร์ พิณีจิวอดล ที่ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวทางและมาตรการในการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส ในปีพ.ศ. 2541 จากการศึกษาดังกล่าวทำให้เห็นประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

เด็กด้อยโอกาส หรือ เด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก สามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มเด็กต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- (1) เด็กถูกละเมิดสิทธิ
- (2) เด็กถูกปล่อย ปล่อยละเลย
- (3) เด็กประพฤติตนไม่สมควรแก่วัย
- (4) เด็กพิการ
- (5) เด็กที่ได้รับเชื้อ หรือ ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ (กมลินทร์ พิณีจิวอดล, 2541,

<http://www.onec.go.th/Act/6.12/dad-2a.htm>)

ในบทความของมูลนิธิเด็กได้กล่าวถึงสาเหตุของการเป็นเด็กด้อยโอกาสว่าเกิดจากการพัฒนาที่ไม่สมดุลกันระหว่างเศรษฐกิจและสังคม ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่ทั่วถึง คนยากจนในสังคมมีส่วนแบ่งของรายได้ที่น้อยมากและถูกบีบบังคับให้ต้องทุ่มเทเวลาที่มีอยู่ทั้งหมดเพื่อการเพิ่มรายได้ของครอบครัว ประกอบกับคนเหล่านี้มักไม่ค่อยได้รับการศึกษาอย่างพอเพียง ไม่สามารถนำความรู้มาพัฒนาอาชีพหรือหาช่องทางในการประกอบอาชีพอย่างอื่น ซึ่งส่งผลให้ต้องตกอยู่ในภาวะด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเรื้อรัง และถูกบีบคั้นจากสังคมรอบด้าน อันเป็นสาเหตุหลักของความเครียดในชีวิตและการเก็บกด ซึ่งนำไปสู่การพัวพันกับแหล่งอบายมุข และความรุนแรงต่อครอบครัวเนื่องจากได้เห็นตัวอย่างที่ไม่เหมาะสม นอกจากจะเป็นภัยต่อการพัฒนาร่างกาย จิตใจ และสังคมแล้วยังเป็นผู้รองรับการกระทำจากผู้ใหญ่ในสังคม ในลักษณะเป็นผู้ถูกกดขี่ข่มเหง เกร็ดเอาเปรียบ และทารุณกรรมต่าง ๆ วัฏจักรลักษณะนี้ได้บังคับให้เด็กกลายมาเป็นเด็กด้อยโอกาสมากยิ่งขึ้น ซึ่งอาจสรุปสาเหตุของการเป็นเด็กด้อยโอกาสได้ 3 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ

1. สาเหตุมาจากครอบครัวและผู้ปกครอง ได้แก่

1.1 ขาดความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว มีสภาพครอบครัวที่แตกแยก พ่อแม่หย่าร้าง บางครอบครัวพ่อแม่แต่งงานใหม่มีพ่อเลี้ยงหรือแม่เลี้ยง บางครอบครัวมีการทะเลาะวิวาทเป็นประจำ บางครอบครัวพ่อตาย หรือแม่ตาย หรือตายทั้งคู่ ไม่มีความอบอุ่นในครอบครัว

1.2 สภาพเศรษฐกิจในครอบครัวไม่ดี ครอบครัวมีฐานะยากจน หรืออยู่ในภาวะการตกงาน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งภายในครอบครัว รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ต้องกู้หนี้ยืมสิน ขายทรัพย์สินสมบัติที่ทำกิน รวมทั้งขายลูกของตน

1.3 ค่านิยมในการเลี้ยงดูเด็กไม่ถูกต้อง พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ไม่มีความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงดูบุตรธิดา มีค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง เช่น การเลี้ยงดูแบบเข้มงวด มีการลงโทษดูดำ ทุบตี โดยไม่มีเหตุผล บางกรณี พ่อแม่ ผู้ปกครองปล่อยปละละเลยไม่เอาใจใส่ บางครอบครัวเลี้ยงดูไม่เหมาะสมกับวัย

1.4 พ่อ แม่ อายุยังน้อย ขาดวุฒิภาวะในการเป็นครอบครัว ไม่มีความรู้ และประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็กทำให้เด็กไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควรทั้งด้านสุขภาพร่างกาย จิตใจ รวมทั้งการให้การศึกษาอบรมที่เหมาะสม

1.5 พ่อแม่มีทัศนคติไม่ดีต่อบุตรธิดา ซึ่งไม่พร้อมที่จะมีเด็ก แต่พลาดพลั้งมีลูกขึ้นโดยไม่ตั้งใจ จึงมีทัศนคติไม่ชอบ เกลียดชัง เห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการใช้ชีวิตจึงมักทอดทิ้ง หรือทุบตีทำร้าย ไม่เอาใจใส่

2. สาเหตุจากสภาพแวดล้อมและสังคม ได้แก่

2.1 การอพยพย้ายถิ่นจากชนบทเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนแออัด เนื่องจากความลำบากยากแค้นในชนบท ไม่สามารถประกอบอาชีพในชนบทได้จึงต้องแสวงหางานอื่นทำในเมือง

2.2 สภาพสังคมเมืองที่มีสถานเริงรมย์ แหล่งท่องเที่ยว สถานอบายมุขต่าง ๆ ซึ่งเป็นแหล่งยั่วยักทำให้เด็กอยากทดลองอยากเข้าไปใกล้ อยากเข้าไปใช้บริการเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ หรือเป็นแหล่งที่เด็กสามารถเข้าไปหารายได้

2.3 สภาพที่อยู่อาศัย อยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม และแหล่งที่มีอบายมุข ใช้ชีวิตอย่างไม่มีการเปรียบเทียบแบบแผนที่มีค่านิยมที่ผิดๆ ทำให้เด็กซึมซับสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นเข้ามาโดยไม่รู้ตัว และกระทำผิดโดยไม่ได้ตั้งใจ

3. สาเหตุมาจากตัวเด็กเอง

3.1 เด็กเป็นวัยที่พร้อมจะได้รับการอบรมสั่งสอนไปในทิศทางต่าง ๆ ตามที่ผู้ใหญ่ในสังคมประพฤติปฏิบัติจึงทำให้เด็กมีโอกาส มีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนได้โดยง่ายและกลายเป็นเด็กด้อยโอกาสในอนาคต

3.2 เด็กเป็นวัยที่อยากเรียนรู้ ทดลอง และทำตามอย่างที่ตนเองได้พบเห็น หรือถูกล่อลวง บังคับข่มขู่ก็ดี หากเบี่ยงเบนไปในทางที่ไม่เหมาะสมก็มีโอกาสกลายเป็นเด็กด้อยโอกาสได้

3.3 เด็กด้อยโอกาสส่วนใหญ่ มีจิตใจอ่อนแอ ขาดความรัก ความอบอุ่น เก็บกด มีอาการทางประสาทและเอาแต่ใจตนเอง จนดูเหมือนเป็นวัยที่รักอิสระเสรี แต่สภาพลักษณะเช่นนี้ เอื้อให้เด็กกลายเป็นเด็กด้อยโอกาสได้มาก

เนื่องจากข้อมูลของกลุ่มเด็กในสภาวะยากลำบากเหล่านี้กระจัดกระจาย และข้อมูลของบางกลุ่มยังถูกปิดบังซ่อนเร้น เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเด็กถูกทำมีดีมีร้ายทางเพศ โสเภณีเด็ก เด็กพิการ ฯลฯ ในขณะที่ข้อมูลอีกหลายแง่มุมก็ยังมีได้มีการสำรวจหรือรวบรวมเอาไว้ จึงทำให้เป็นการยากที่จะทราบได้อย่างแน่ชัดว่า มีจำนวนเด็กเหล่านี้อยู่มากน้อยเพียงไร ด้วยเหตุดังกล่าว จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการทั้งในเรื่องการหาข้อมูลและการแก้ปัญหา เพราะเป็นที่เชื่อกันว่าเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบากเหล่านี้ จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นตามสภาพสังคมเมืองที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น จำเป็นต้องเร่งรัดหามาตรการปกป้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กเหล่านี้อย่างจริงจัง (มูลนิธิเด็ก อ้างใน <http://www.childthai.org/cic/c204.htm>)

อย่างไรก็ตาม จากรายงานสถานการณ์สุขภาพในเด็กและเยาวชน พบว่า มีเด็กที่ตกอยู่ในสภาพด้อยโอกาสที่มีสาเหตุมาจากปัจจัยทางสังคมต่างๆ กันดังนี้

1. เด็กถูกทารุณกรรม

1.1. สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

ปัจจุบันยังไม่มีกรรบรวมตัวเลขสถิติของเด็กที่ถูกทารุณว่ามีทั้งหมดจำนวนเท่าไรในแต่ละปี แต่ปรากฏเป็นข่าวอยู่เนืองๆ ว่า มีเด็กจำนวนไม่น้อยที่ถูกทารุณทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการทุบตี ทำร้าย การข่มเหงรังแกทางจิตใจ ตลอดจนการบังคับหลอกลวงและใช้กำลังประทุษร้ายทางเพศ รวมทั้งการข่มขืนโดยเฉพาะเป็นกรณีที่เกิดจากการกระทำทารุณโดยบิดามารดา ผู้ปกครอง นายจ้าง หรือผู้ที่มีความสัมพันธ์กับเด็ก จึงทำให้ไม่ค่อยมีการแจ้งความ ฟ้องร้อง เรื่องดังกล่าวจึงถูกปิดเงียบไป

จากรายงานของกรมประชาสงเคราะห์ระบุว่าในปี 2537 ได้ช่วยเหลือเด็กถูกทารุณทางร่างกาย จิตใจ และทางเพศ จำนวน 62 ราย ผู้ทารุณร้อยละ 80 เป็นพ่อแม่และผู้ใหญ่ที่เลี้ยงดูเด็ก¹

¹ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน, 2538

ในปี 2539 จากสถิติขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) รายงานว่าได้ช่วยเหลือเด็กเหล่านี้ จำนวน 74 คน²

1.2 สาเหตุของการทารุณกรรมเด็กเกิดจาก

- สภาพและเศรษฐกิจของครอบครัว ซึ่งความสัมพันธ์ภายในไม่ดี มีปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความตึงเครียดทางอารมณ์ บิดามารดาอายุน้อย ขาดประสบการณ์ในการเป็นพ่อแม่และการเลี้ยงดูเด็ก
- สภาพทางจิตใจของผู้กระทำทารุณ ซึ่งไม่ได้รับความอบอุ่นในวัยเด็ก ถูกบีบคั้น ถูกทารุณ จึงมีสภาพจิตใจและอารมณ์ไม่ปกติ จึงระบายการเก็บกดความเกลียดมาที่ตัวเด็ก

1.3 ผลกระทบที่เกิดจากการทารุณกรรมเด็ก ได้แก่

- ปัญหาทางร่างกายจะปรากฏบาดแผลตามเนื้อตัวและผิวหนัง มีการกระทบกระเทือนทางสมอง กระดูก อวัยวะภายใน การใช้ความรุนแรงทางร่างกาย จะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็กในทันที เช่น การหวาดผวาและอาการทางประสาทอื่น ๆ
- ปัญหาทางจิตใจและอารมณ์ ทำให้รู้สึกขาดความรัก ความอบอุ่น เป็นคนไม่มีค่าต่อคนอื่น เก็บกด ซึมเศร้า ตลอดจนมีพฤติกรรมที่แสดงปัญหาทางอารมณ์ผิดปกติอื่นๆ
- ปัญหาทางพฤติกรรมในระยะยาว จะเกิดการสะสมให้เรียนรู้วิธีแก้ปัญหาคำขาดแย้งด้านการใช้ความรุนแรงและใช้กำลังแทนการใช้เหตุผล เป็นคนต่อต้านสังคมก้าวร้าว อาจกระทำผิดหรือก่ออาชญากรรมได้ในที่สุด

1.4 การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

เด็กที่ถูกทำร้ายทารุณต้องได้รับการช่วยเหลือในเรื่องของการบำบัดรักษาและการดำเนินคดีทางกฎหมาย หน่วยงานที่ดำเนินการในเรื่องนี้ เช่น กรมประชาสงเคราะห์ มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก โครงการบ้านพักฉุกเฉินของสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี โครงการบ้านพักผู้หญิงของมูลนิธิผู้หญิง เป็นต้น

2. แรงงานเด็ก

ดร.ทวีสุข พันธุ์เพ็ง ได้ทำการศึกษาและให้คำจำกัดความเกี่ยวกับแรงงานเด็กเอาไว้ว่า ตามอนุสัญญาว่าด้วยอายุขั้นต่ำ (หมายเลขที่ 138) องค์กรแรงงานระหว่างประเทศได้กำหนด

² สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ จำนวนเด็กและเยาวชนที่ได้รับบริการจาก NGO ในปี 2539

อายุขั้นต่ำของลูกจ้างไว้เท่ากับอายุที่จบการศึกษา ภาคบังคับ หรือไม่ต่ำกว่า 15 ปี สำหรับงานทั่วไปไม่ต่ำกว่า 13 ปี สำหรับงานเบา และไม่ต่ำกว่า 18 ปี สำหรับงานอันตราย แต่สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนานั้นได้กำหนดอายุขั้นต่ำสำหรับงานทั่วไปเป็น 14 ปี งานเบาเป็น 12 - 14ปี และงานอันตรายเป็น 16 ปี

อนุสัญญาว่าด้วยแรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายที่สุด (หมายเลขที่ 182) ได้กำหนดว่าเด็กหมายถึง บุคคลที่อายุต่ำกว่า 18 ปี

สำหรับประเทศไทย พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 ซึ่งไม่ครอบคลุมลูกจ้างภาคเกษตรกรรม และลูกจ้างที่รับงานไปทำที่บ้าน ได้กำหนดอายุขั้นต่ำของลูกจ้างคือ 15 ปี แรงงานเด็กตามกฎหมายคือ ลูกจ้างที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์

ประเด็นสำคัญของโลกเกี่ยวกับปัญหาแรงงานเด็กที่พบทั่วไปคือ (1) การบาดเจ็บและเจ็บป่วยจากการทำงาน อัตราการบาดเจ็บและเจ็บป่วยจาก การทำงานของแรงงานเด็กสูงถึงร้อยละ 20 ทำให้ต้องหยุดงานชั่วคราว หรือเลิกทำงาน (2) การทำงานยาวนานมาก เด็กหลายคนต้องทำงานหลายชั่วโมงต่อวัน บางคนต้องทำงานถึง 9 ชั่วโมงต่อวัน สัปดาห์ละ 7 วัน โดยไม่มีวันหยุดพัก โดยทั่วไปพบว่า เด็กหญิงต้องทำงานเป็นเวลายาวนานกว่าชาย และได้รับค่าจ้างน้อยกว่าพี่ชายหรือน้องชาย ทั้งที่ทำงานอย่างเดียวกัน (3) แรงงานเด็กในชนบทมีมากกว่าในเขตเมืองประมาณ 2 เท่า เด็กในชนบทโดยเฉพาะเด็กหญิงมีแนวโน้มที่จะเริ่มทำงานตั้งแต่อายุยังไม่ถึง 10 ปี (4) มีแรงงานเด็กถึง 4 ใน 5 คน ที่ทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ส่วนแรงงานเด็กที่ได้รับค่าจ้างก็จะได้รับค่าจ้างต่ำกว่าอัตราค่าจ้างทั่วไป และมักต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำตามกฎหมายด้วย (ทวิสุข พันธุ์เพ็ง, 2543 อ้างใน <http://advisor.anamai.moph.go.th/factsheet/boyproblem.htm>)

2.1 สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี 2537 พบว่า มีเด็กอายุ 13-14 ปี ทำงานจำนวน 320,000 คน อายุ 15-19 ปี มีจำนวน 3,047,400 คน

แรงงานเด็กเหล่านี้อยู่ในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรมการผลิต พาณิชยกรรมและบริการ และงานขนส่ง ส่วนหนึ่งของแรงงานเด็กถูกทารุณทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนถูกเอาเปรียบเรื่องค่าจ้าง ความเป็นอยู่และสวัสดิการ รวมทั้งขาดโอกาสในการศึกษาเพิ่มเติมและฝึกทักษะเชิงอาชีพ

อย่างไรก็ตาม จำนวนลูกจ้างในสถานประกอบการตั้งแต่ปี 2538-3541 จำแนกตามภาคและกรุงเทพฯและปริมณฑล(ทวิสุข พันธุ์เพ็ง, 2543 เพ็งอ้าง) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนลูกจ้างในสถานประกอบการ จำแนกภาคและกรุงเทพฯและปริมณฑลระหว่าง พ.ศ.2538-2541

ภาค	พ.ศ.2538	พ.ศ.2539	พ.ศ.2540	พ.ศ.2541
กรุงเทพฯและปริมณฑล	41,792	41,030	40,632	38,765
กลาง	16,457	15,247	14,433	13,728
เหนือ	8,320	7,921	8,005	7,495
ตะวันออกเฉียงเหนือ	13,551	14,512	14,700	14,382
ใต้	4,731	5,003	4,703	4,466
รวม	84,851	83,713	82,473	78,736

ที่มา: ศูนย์ข้อมูลสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กองวิชาการ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน

2.2 สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาแรงงานเด็ก คือ

- ปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัว เด็กจะเข้าสู่ตลาดแรงงานเพื่อหารายได้ช่วยเหลือครอบครัว
- ความต้องการแรงงานเด็ก เนื่องจากการจ่ายค่าจ้างและสวัสดิการต่ำกว่าผู้ใหญ่และง่ายต่อการปกครอง
- สภาพแวดล้อมของความฟุ้งเฟ้อของชีวิตในเมืองกระตุ้นให้เด็กต้องการทำงาน

2.3 ปัญหาเกี่ยวกับการใช้แรงงานเด็ก ได้แก่

- การถูกใช้แรงงานอย่างไม่เป็นธรรม
- คุณภาพด้านโภชนาการ
- สุขภาพอนามัย
- การประสบอันตรายจากการทำงาน
- การขาดโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาอาชีพ
- การพัฒนาการและการปรับตัวทางสังคม

3. เด็กในธุรกิจบริการทางเพศ

3.1 สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

เนื่องจากกิจการค้าประเวณีเป็นกิจการที่ผิดกฎหมายจึงไม่อาจทราบตัวเลขที่แน่นอนได้ว่า ปัจจุบันมีเด็กในธุรกิจบริการทางเพศเป็นจำนวนทั้งสิ้นเท่าไร การใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกันเป็นผลให้ตัวเลขเกี่ยวกับจำนวนเด็กที่ระบุไว้ ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชนมีความแตกต่างกันมาก ซึ่งเป็นเพียงการประมาณการแทบทั้งสิ้น เช่น กรมตำรวจระบุ

ว่ามีเด็กอายุต่ำกว่า 16 ปี ในธุรกิจบริการทางเพศ จำนวน 160,000 คน กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข พบว่า มีเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี จำนวน 86,500 คน มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก ระบุว่า มีเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี จำนวน 800,000 คน (โดยประมาณการจากจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด และจำนวนหญิงในสถานประกอบการเหล่านั้น) โครงการ End Child Prostitution in Asian Tourism (ECPAT) ระบุว่า มีจำนวน 250,000 คน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติประมาณการว่า มีโสเภณีทั้งหมดจำนวน 150,000-200,000 คน ในจำนวนนี้กว่าร้อยละ 20 เป็นเด็ก กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมระบุว่า มีจำนวนระหว่าง 23,000-26,000 คน สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า มีเด็กในธุรกิจบริการทางเพศอายุระหว่าง 11-17 ปี ประมาณ 67,000 คน ในกลุ่มที่มีความเสี่ยงมาก และประมาณ 30,000-100,000 คน ในกลุ่มที่มีความเสี่ยงน้อย จากเอกสารที่มีชื่อว่า "The Progress of Nations" ขององค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ระบุว่า มีจำนวน 100,000 คน³

1.2 สาเหตุของการเข้าสู่ธุรกิจบริการทางเพศของเด็ก ได้แก่

- ความยากจนของครอบครัว
- มีเครือข่ายของอาชญากรรมการค้าเด็กและการค้าเด็กข้ามแดน
- ค่านิยม เนื่องจากเป็นงานที่ง่ายและได้รับเงินตอบแทนสูงสามารถนำไปซื้อเสื้อผ้าและของใช้ต่าง ๆ ได้ เป็นธุรกิจที่มีความต้องการจากผู้บริโภคอยู่เสมอ
- สถานที่บริการ ทางเพศและที่มีการแสดงสื่อลามกอนาจารเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายและเปิดเผย
- ตลอดจนนโยบายของรัฐที่ให้ความสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจของประเทศ โดยไม่ค่อยคำนึงถึงผลกระทบทางสังคม

1.3 ปัญหาและผลกระทบต่อเด็กในธุรกิจบริการทางเพศ คือ

- ด้านสุขภาพอนามัยและเสรีภาพของเด็ก ทрудโทรมทั้งทางสุขภาพกายและสุขภาพจิต อาจป่วยด้วยโรคทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ ในบางกรณีเด็กไม่ยอมจะถูกทำร้ายและกักขังทำให้ปราศจากเสรีภาพ
- การดำเนินชีวิตและการปรับตัวอยู่ในสังคม มักได้รับการดูถูกเหยียดหยามจากสังคมและบุคคลทั่วไป

³ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และ ศูนย์สิทธิเด็กเอเชียเน็ท , สรุปรายงานผลการดำเนินงานตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (ฉบับที่ 1) เสนอต่อคณะกรรมการสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ, กรุงเทพมหานคร, : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2540, หน้า 81

1.4 การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

การให้การสงเคราะห์และช่วยเหลือแก่เด็กในธุรกิจบริการทางเพศมีโครงการและหน่วยงานที่ดำเนินการ เช่น โครงการศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพของกรมประชาสงเคราะห์ โครงการของมูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก โครงการบ้านพักผู้หญิงของมูลนิธิผู้หญิง โครงการบ้านพักฉุกเฉิน โครงการศูนย์การศึกษาและฝึกอาชีพสตรีของสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี กลุ่มเพื่อนหญิง ชมรมดาวเหนือสัมพันธ์ สภาแคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา บ้านสุขนิรันดร์ โครงการส่งเสริมคุณธรรมทางเพศ ดำเนินการโดยกรมประชาสัมพันธ์ กรมการศาสนา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมการพัฒนาชุมชน กรมการปกครอง กรมประชาสงเคราะห์ กรมตำรวจ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์แห่งชาติ สำนักงานสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร มูลนิธิผู้หญิง มูลนิธิสื่อสร้างสรรค์ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมสามัญศึกษา โครงการศึกษารูปแบบการสร้างควมหวังใหม่เพื่อสตรี ดำเนินการโดยกระทรวงมหาดไทย กระทรวง ทบวง กรม จังหวัด และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง โครงการสัมมนาระดับชาติเรื่องบทบาทของภาครัฐและเอกชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาธุรกิจบริการทางเพศ ดำเนินการโดยคณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาธุรกิจบริการทางเพศ ในคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ และโครงการจัดตั้งศูนย์ประสานการให้ความช่วยเหลือผู้ถูกบังคับค้าบริการทางเพศ (คชพ.) ดำเนินการโดย กรมตำรวจ กระทรวง ทบวง กรม จังหวัด และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. เด็กในครอบครัวยากจนมาก

4.1 สภาพทั่วไป

การกำหนดข้อมูลเกี่ยวกับเด็กที่อยู่ในครอบครัวยากจนมากยังขาดความชัดเจน เนื่องจากแต่ละหน่วยงานมีแนวคิดและหลักเกณฑ์ในการชี้วัดถึงระดับความยากจนแตกต่างกัน และระบบการจัดเก็บข้อมูลยังไม่สามารถเอื้ออำนวยในจุดนี้ได้

ความยากจนในประเทศไทยเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของเศรษฐกิจชนบทเป็นสำคัญ มีการประมาณการว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนประชากรอยู่ในข่ายที่เรียกว่ายากจน และประชากรร้อยละ 30 ของชาวชนบทเป็นคนยากจน ภูมิภาคที่มีสัดส่วนของประชากรที่ยากจนหนาแน่นที่สุด คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณร้อยละ 80 ของคนยากจนมาจากครอบครัวที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร และประชากรที่ยากจนร้อยละ 97.6 มีการศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา⁴

⁴ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และองค์กรทุนเพื่อเด็กแห่งประเทศไทย (ยูริเซฟ), รายงานการประชุมปฏิบัติการเรื่องเด็กในภาวะยากลำบาก, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก : 2533, หน้า 38

4.2 การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

เด็กเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการที่ครอบครัวต้องตกอยู่ในภาวะยากจน โอกาสที่เด็กจะได้รับการพัฒนาและการศึกษาจะน้อยลง

ปัจจุบันมีหน่วยงานหลายแห่งทั้งภาครัฐและเอกชนที่ดำเนินการช่วยเหลือแก่เด็กที่อยู่ในครอบครัวยากจน เช่น กรมประชาสงเคราะห์ ให้บริการแก่เด็กช่วงอายุ 0-18 ปี ที่อยู่ในครอบครัวยากจนทั่วประเทศ มีเงินทุนประชาศึกษาสงเคราะห์ (ทปศ.1) ให้ยืมสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษาและต่ำกว่าอุดมศึกษา รวมทั้งการให้การศึกษานอกโรงเรียน อบรมจริยธรรมให้แก่เด็กที่เข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์ กระทรวงศึกษาธิการ โดย สปช. ได้จัดทำโครงการอาหารกลางวันแก่เด็กที่ยากจนในโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศ องค์การเอกชนได้ให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของหรือเงิน การให้ที่พักอาศัย และการศึกษานอกโรงเรียนต่าง ๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เด็กในครอบครัวยากจนอีกส่วนหนึ่งยังไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐได้ โดยเฉพาะการศึกษาและสาธารณสุข เพราะการบริการของรัฐมีข้อจำกัดบางประการไม่เพียงพอและกระจายบริการได้ทั่วถึง

5. เด็กถูกทอดทิ้งและเด็กกำพร้า

5.1 สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

จำนวนเด็กถูกทอดทิ้งและเด็กกำพร้ามีแนวโน้มสูงขึ้น จากข้อมูลของกรมประชาสงเคราะห์ที่รวบรวมจากสถานสงเคราะห์เอกชนและสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชนที่จดทะเบียนกับกรมประชาสงเคราะห์ พบว่า มีเป็นจำนวน 74,802 คน

5.2 สาเหตุของเด็กถูกทอดทิ้งและเด็กกำพร้า ได้แก่

- ครอบครัวแตกแยกเนื่องจากการหย่าร้าง แยกกันอยู่
- ครอบครัวมีฐานะยากจน มีลูกมาก หัวหน้าครอบครัวต้องแบกรับแต่เพียงผู้เดียว
- หัวหน้าครอบครัวหรือสมาชิกครอบครัวเป็นโรคติดต่อเรื้อรัง ติดยาเสพติด พิกัดหรือต้องโทษจำคุก
- สมาชิกในครอบครัวขาดความผูกพันและความเข้าใจซึ่งกันและกัน
- มารดาตั้งครรรภ์เมื่ออายุยังน้อยหรือขณะกำลังศึกษา
- ผลจากสงครามหรือภัยธรรมชาติ

5.3 การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

ลักษณะการดำเนินงานส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปที่การให้บริการดูแลทดแทน (Substitution Care) ทั้งที่มีเป้าหมายเพื่อเป็นการดูแลทดแทนชั่วคราว (Temporary Care) และการดูแลทดแทนโดยถาวร (Permanent Care) โดยให้บริการทางด้านการพัฒนาร่างกายสติปัญญาจิตใจ อารมณ์

และสังคม ในรูปของสถานสงเคราะห์ของกรมประชาสงเคราะห์และองค์กรเอกชน ครอบครัวยุทธธรรม เพื่อจัดทำครอบครัวใหม่ทดแทนให้ดำเนินการโดยกรมประชาสงเคราะห์ การดูแลเด็กในระบบหมู่บ้านเด็กของโสภะมูลนิธิแห่งประเทศไทย เป็นการอุปการะเด็กแบบถาวร ไม่มีการคืนไปสู่ครอบครัวเดิมหรือจัดหาครอบครัวบุญธรรมให้ เป็นต้น

6. เด็กเร่ร่อน

6.1 สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

จากสภาพสังคมปัจจุบันมีแนวโน้มว่าเด็กเร่ร่อนจะเพิ่มจำนวนมากขึ้นตามเมืองใหญ่ เด็กเหล่านี้มีอัตราเสี่ยงสูงที่จะถูกทำร้ายและตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมทุกประเภทรวมทั้งติดยาเสพติด ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์ทางธุรกิจบริการทางเพศ

ในปี พ.ศ. 2535 มีเด็กเร่ร่อนที่เข้าสู่สถานสงเคราะห์และอยู่ในความคุ้มครองสวัสดิภาพของกรมประชาสงเคราะห์ จำนวน 1,460 คน ในปี 2536 มีเด็กเร่ร่อนอายุระหว่าง 11-15 ปี ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 362 คน ในปี 2537 มูลนิธิสร้างสรรค์เด็กระบุว่า มีเด็กเร่ร่อนทั่วประเทศทั้งสิ้น 13,322 คน⁵

เด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบ หรือเรียนแต่ไม่จบชั้นประถมศึกษา เนื่องจากต้องอพยพเร่ร่อนตามครอบครัว จึงไม่มีโอกาสได้รับการศึกษา พ่อแม่ด้อยการศึกษาและไม่เอาใจใส่ รวมทั้งสติปัญญาและความสามารถของเด็กเอง สิ่งเหล่านี้ทำให้การศึกษาของเด็กเร่ร่อนค่อนข้างต่ำ⁶

6.2 สาเหตุที่เด็กออกมาเร่ร่อน มีสาเหตุสำคัญ 3 ประการ⁷ คือ

- ครอบครัวและผู้ปกครอง สภาพครอบครัวแตกแยกขาดความรักความอบอุ่น เบื่อหน่ายบ้าน ที่อยู่ถูกทำร้ายทุบตี ลงโทษรุนแรง ถูกใช้งานอย่างหนัก จึงหนีออกมาจากบ้าน นอกจากนี้ครอบครัวเร่ร่อนที่อพยพไปประกอบอาชีพตามแหล่งงานต่าง ๆ เด็กต้องเร่ร่อนตามครอบครัว เกิดการพลัดหลงกับพ่อแม่เมื่อออกมาเที่ยวและไม่สามารถติดตามให้ความช่วยเหลือรับกลับบ้านได้ บางกรณีจึงใจทิ้งเด็กไว้ตามแหล่งชุมชนเพราะไม่ต้องการรับภาระ

⁵ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ;

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และศูนย์สิทธิเด็กเอเชียเน็ท, สรุปรายงานการดำเนินงาน....., อ้างแล้ว, หน้า 50

⁶ นิตยา กัทลีระพันธ์, อ้างแล้ว, หน้า 14-15, 24-28

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14-15.

- ตัวเด็กเอง เมื่อรู้สึกว่าคุณทอดทิ้งไม่ได้รับความอบอุ่นความรักจึงหนีออกจากบ้าน เด็กบางคนมีนิสัยชอบเที่ยวเตร่ต้องการความเป็นอิสระ อยากรู้ อยากลอง เด็กบางคนสติปัญญาต่ำเรียนไม่ทันเพื่อน โรงเรียนและครูไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ จึงออกเที่ยวเตร่สนุกสนานกับเพื่อน ในที่สุดถูกชักจูงล่อลวงโดยกลุ่มมิจฉาชีพออกไปเร่ร่อนหรือประกอบอาชีพอันไม่เหมาะสม
- สังคมภายนอก มีสิ่งยั่วยุให้เด็กออกไปสนุกสนาน เช่น สวนสนุก ดิสโก้เทค วีดีโอเกมส์ โรงภาพยนตร์ ตลอดจนสื่อมวลชนที่ถ่ายทอดค่านิยมไม่ถูกต้องและเด็กได้เลียนแบบ เมื่อผู้ปกครองไม่สามารถตอบสนองเพียงพอกับความต้องการ เด็กจึงออกแสวงหาด้วยตนเองหรืออาจถูกเพื่อนฝูงชักนำไปในการที่ไม่เหมาะสม

6.3 การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

หน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้ดำเนินการให้บริการแก่เด็กเร่ร่อน โดยให้ความช่วยเหลือทางสวัสดิการสังคม ที่พักอาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การรักษาพยาบาล การศึกษา และนันทนาการ เช่น

- กรุงเทพมหานคร ให้บริการในลักษณะของศูนย์เยาวชน จัดครูช่างถนนลงไปสอนเด็กตามท้องถนน การให้บริการด้านสาธารณสุข
- สำนักบริหารการศึกษาต่างถิ่น กรมการปกครองโดยเทศบาลและเมืองพัทยาได้ดำเนินการสำรวจและให้บริการจัดการศึกษาแก่เด็กเร่ร่อน โดยจัดครูอาสาลงไปสอนเด็กในพื้นที่ ดำเนินการส่งเด็กกลับเข้าสู่โรงเรียนในสังกัดเทศบาล
- กรมการศึกษานอกโรงเรียน จัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญและสายอาชีพ
- กรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักของรัฐในการให้บริการและการช่วยเหลือแก่เด็กเร่ร่อน ให้การบริการพื้นฐาน รวมทั้งการศึกษาแก่เด็กในสถานสงเคราะห์และสถานคุ้มครองของสวัสดิการเด็ก
- การดำเนินงานของภาคเอกชนเป็นไปในสองลักษณะใหญ่ ๆ คือ การช่วยเหลือเด็กในท้องถนน โดยมีเจ้าหน้าที่หรือครูไปพบปะคลุกคลีทำความเข้าใจกับเด็กและช่วยเหลือด้านต่าง ๆ และการเปิดบ้านสำหรับเด็กให้เด็กเข้ามาอยู่อาศัย เช่น บ้านสร้างสรรค์เด็กของมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก บ้านปันรักของมูลนิธิโกมลคีมทอง บ้านสายใยของสภาเยาวชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย บ้านเด็กแสงตะวันของมูลนิธิเพื่อชีวิตเด็กอุดร เป็นต้น การทำงานขององค์กรเอกชนมีลักษณะของเครือข่ายเพื่อเสริมงานซึ่งกันและกัน และมีการประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ

7. เด็กถูกรุกรมกรก่อสร้าง

7.1 สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

เนื่องจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดการก่อสร้างอาคารสถานที่ บ้านพักที่อยู่อาศัยทั้งในย่านตัวเมืองโดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร และในย่านอุตสาหกรรม ซึ่งในการก่อสร้างแต่ละแห่งจะต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่อพยพมาจากถิ่นอื่น และเป็นการอพยพมาทั้งครอบครัว พ่อแม่ลูก จากการสำรวจในแหล่งก่อสร้างขององค์กรเอกชนพบว่า ในปี 2532 มีเด็กถูกรุกรมกรก่อสร้างที่อายุต่ำกว่า 15 ปี ประมาณ 30,000 คน⁸ ในเวลาที่พ่อแม่รับจ้างทำงาน เด็กมักจะถูกทอดทิ้งหรือปล่อยให้อยู่กันตามลำพังไม่มีผู้ดูแล

7.2 ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็กถูกรุกรมกรก่อสร้าง ได้แก่

- การได้รับอันตรายจากการก่อสร้าง
- การติดเชื้อและเจ็บไข้
- ภาวะทุพโภชนาการ
- การขาดโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากมีการอพยพโยกย้ายตามพ่อแม่ไปเรื่อยๆ จึงขาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
- เด็กจะขาดระเบียบวินัยและไปเกิดการเกิดความรู้สึกว่าเหวอไม่มั่นคง ขาดความอบอุ่น

7.3 การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

เด็กถูกรุกรมกรก่อสร้างจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือ ต้องการโอกาสที่จะพัฒนาทั้งด้านสติปัญญา จิตใจ และสุขภาพร่างกาย ปัจจุบันมีโครงการต่างๆ ที่ให้ความช่วยเหลือ โดยกรมประชาสงเคราะห์ร่วมกับกระทรวงแรงงาน กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย และองค์กรเอกชน เช่น โครงการสถานรับเลี้ยงเด็กเคลื่อนที่ในเขตก่อสร้าง โครงการสถานรับเลี้ยงเด็กเคลื่อนที่ในเขตก่อสร้าง พัทยา ชลบุรี เป็นต้น

ในด้านการการศึกษา มูลนิธิสร้างสรรเด็กได้จัดการศึกษา โดยที่ศูนย์เด็กสี่ระรามีเด็กเล็ก 3-6 ปี 60 คน และกศน. 300 คน ที่คลองสองรังสิต หมู่บ้านโฮมเพจ มีเด็กเล็ก 30 คน กศน. 200 คน⁹

⁸ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน, 2538

⁹ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, เด็กในภาวะยากลำบาก, มกราคม 2540

8. เด็กในชุมชนแออัด

8.1 สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

กระทรวงมหาดไทยได้ให้ความหมายของ "ชุมชนแออัด" หรือแหล่งเสื่อมโทรม (Slum) ว่า หมายถึง "สภาพของย่านเคหะสถานหรือบริเวณพักอาศัยในเมืองที่ประกอบด้วยอาคารเก่าแก่ชำรุดทรุดโทรม มีบริเวณที่สกปรกรุงรั้ง ประชาชนอยู่กันอย่างแออัด ผิดสุขลักษณะ ต่ำกว่ามาตรฐานพอสมควร จนไม่อาจอยู่อย่างครอบครัวตามปกติวิสัยมนุษย์ ทำให้ไม่ปลอดภัยในด้านสุขวิทยาและอนามัย"

จากข้อมูลของกรุงเทพมหานครในปี 2537 ระบุว่าในกรุงเทพมหานครมีชุมชนแออัดจำนวน 1,224 แห่ง มีประชากรในชุมชนแออัดประมาณ 1.26 ล้านคน โดยในปี 2535 มีเด็กในชุมชนแออัดที่อยู่ในวัยเรียน 75,163 คน และเพียงร้อยละ 64 ที่มีโอกาสเข้าศึกษาในระบบโรงเรียน¹⁰

8.2 ปัญหาของเด็กในชุมชนแออัด ได้แก่

- ด้านเศรษฐกิจในแต่ละครัวเรือน ไม่มีงานทำ หรือมีแต่รายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ
- ด้านสภาพแวดล้อม สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ขาดการรักษาความสะอาด ขาดอากาศบริสุทธิ์และแสงแดดไม่มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
- ด้านสังคมและสวัสดิการทางสังคม มีความรู้ที่น้อย ขาดความรู้ในระบบต่าง ๆ ในสังคม มีความโน้มเอียงเข้าหาในสิ่งที่ไม่ดีได้ง่าย เช่น การติดยาเสพติด การลักขโมย การก่ออาชญากรรม
- ด้านสุขภาพอนามัย มีการเจ็บไข้มาก ไม่พร้อมที่จะเข้ารับบริการด้านสาธารณสุขเนื่องจากสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจ
- ด้านคุณภาพชีวิต ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินมีน้อย
- ด้านการศึกษา เนื่องจากความยากจน การไม่มีหลักฐานของทางราชการ โดยเฉพาะทะเบียนบ้านและใบเกิด ทำให้ขาดโอกาสทางการศึกษา หรือไม่ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

8.3 การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้ร่วมกันดำเนินงานเพื่อให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่

- ด้านที่อยู่อาศัย ปรับปรุงสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้น

¹⁰ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน, 2538

- การให้บริการฝึกอาชีพและจัดหางาน มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกอาชีพ หน่วยงานฝึกอาชีพเคลื่อนที่เพื่อฝึกอบรมด้านช่างต่าง ๆ
- การให้บริการด้านสาธารณสุข มีบริการหน่วยแพทย์เข้าไปในชุมชน เพื่อตรวจรักษา ป้องกันโรค และให้คำแนะนำด้านอนามัย
- การให้บริการด้านการศึกษา มีการจัดตั้งโรงเรียนสงเคราะห์เคลื่อนที่ แจ้างบัณฑิตว่างงานหรืออาสาสมัครจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เข้าไปช่วยสอนหนังสือแก่เด็ก
- การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน

9. เด็กชาวไทยต่างวัฒนธรรมและเด็กชาวเขา

9.1 สภาพทั่วไป

เด็กชาวเขาในประเทศไทยมาจากเผ่าแม่ัว เย้า กระเหรี่ยง อีเก้อ มูเซอ ลีซอ สัวะ จีน และขมุ เป็นเด็กกลุ่มน้อยเช่นเดียวกับเด็กกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ เช่น เด็กชาวเล ชาวมอญ ลาวโซ่ง เงาะป่าซาไก เป็นต้น

ข้อมูลของเด็กกลุ่มน้อยเหล่านี้ยังไม่ชัดเจน จากสถิติของสำนักงานสถิติแห่งชาติร่วมกับกรมประชาสงเคราะห์ ในปี 2536 ระบุว่า มีเด็กและเยาวชนชาวเขาอายุระหว่าง 0-25 ปี จำนวน 211,289 คน โดยแบ่งเป็น เด็กชาวเขาอายุ 0-3 ปี จำนวน 33,105 คน อายุ 3-6 ปี จำนวน 35,288 คน อายุ 6-15 ปี จำนวน 75,830 คน และอายุ 15-25 ปี จำนวน 67,066 คน¹¹

9.2 ปัญหาของเด็กชาวเขา ได้แก่

- ด้านสุขภาพอนามัย เด็กมักจะเสียชีวิตด้วยโรคต่างๆ มีภาวะทุพโภชนาการและขาดสารไอโอดีน
- ด้านการศึกษา เด็กขาดโอกาสที่จะรับบริการการศึกษาภาคบังคับ เนื่องจากการขาดความรู้ความเข้าใจของผู้ปกครอง การใช้แรงงานเด็ก ความยากจน และการบริการที่จัดให้ไม่ทั่วถึง
- ด้านสังคมวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ค่านิยมทัศนคติ และความเป็นอยู่ของชาวเขา เช่น การแต่งกายที่ไม่เหมาะสม การบริโภคที่ไม่ถูกต้อง เด็กถูกทอดทิ้ง การค้าประเวณี การติดยาเสพติด โรคเอดส์ ขอดทาน การพนัน เป็นต้น

¹¹ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน,

9.3 การดำเนินงานให้ความช่วยเหลือ

กรมประชาสงเคราะห์และศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา มีแผนงานและการประสานงานร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ภายใต้การสนับสนุนจากองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ ได้ดำเนินความช่วยเหลือในโครงการต่างๆ ได้แก่

- โครงการด้านสาธารณสุข จัดอบรมความรู้สาธารณสุขมูลฐานให้ภูมิคุ้มกันโรค การวางแผนครอบครัว
- โครงการด้านการศึกษา กรมประชาสงเคราะห์โดยความร่วมมือของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ส.ป.ช กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน กรมตำรวจและหน่วยงานท้องถิ่น ได้จัดให้มีโครงการจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กอบรมครูดูแลเด็ก ปรับปรุงระบบการเรียนการสอนและการพัฒนาประสิทธิภาพครู จัดตั้งโครงการอาหารกลางวัน
- โครงการด้านสังคมและวัฒนธรรม ให้ความรู้ความเข้าใจประเพณีดั้งเดิมที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูลูกส่งเสริมบทบาทของพ่อแม่ในการมีส่วนร่วมอบรมเลี้ยงดู
- โครงการพัฒนาชุมชนชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเองส่งเสริมให้ชุมชนชาวเขาจัดบริการขั้นพื้นฐานเพื่อการมีชีวิตอยู่รอด การเจริญเติบโตของเด็ก เตรียมผู้นำชุมชนให้เห็นความสำคัญของเด็ก การมีส่วนร่วมในการบริหารเพื่อพัฒนาชุมชนของตน

10. เด็กไร้สัญชาติและเด็กต่างชาติ

10.1 สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

การอพยพโยกย้ายแรงงานข้ามประเทศเข้ามาในประเทศไทยจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า ลาว เขมร จีน และเวียดนาม โดยเฉพาะที่มาเป็นครอบครัวทำให้มีเด็กต่างชาติอพยพมาด้วยมีเด็กต่างชาติบางกลุ่มที่เข้ามาเอง ตามผู้ใหญ่มาหรือถูกพามาหรือถูกล่อลวง โดยผ่านระบบนายหน้า กระบวนการค้าเด็ก การอพยพเข้ามาส่วนใหญ่เป็นการเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย¹²

ดังนั้น จึงไม่สามารถระบุได้ว่าปริมาณเด็กต่างชาติในประเทศไทยมีจำนวนเท่าไร แต่จากการประมาณการจากตัวเลขของสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) ว่ามีจำนวนแรงงานต่างชาติในประเทศไทย 740,000 คน น่าจะมีเด็กอยู่ประมาณอย่างต่ำ 100,000 คน¹³

¹² คณะทำงานเรื่องเด็กต่างชาติ, เอกสารสัมมนาเรื่องเด็กต่างชาติ : สถานการณ์ ปัญหา และทางออก, 13 พฤศจิกายน 2539, หน้า 1-2

¹³ เด็กต่างชาติ: สถานการณ์ปัญหาและทางออก, จดหมายข่าวเด็กต่างชาติ, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1, มิถุนายน-สิงหาคม 2540, หน้า 5

เด็กต่างชาติส่วนใหญ่มีสถานภาพในลักษณะของแรงงานเด็ก เด็กในธุรกิจบริการทางเพศ เด็กเร่ร่อนขอทานและเด็กไร้สัญชาติ มักจะสบปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ การถูกเอารัดเอาเปรียบในการใช้แรงงาน การถูกทารุณกรรมและการละเมิดทางเพศ การถูกจัดอยู่ในพวกเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายเมื่อถูกจับกุมจะถูกขังร่วมกับผู้ใหญ่ ถูกส่งไปยังสถานกักกันของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง การสื่อสาร ภาษา อ่านเขียนพูดภาษาไทยไม่ได้ ประสบอันตรายระหว่างลักลอบเดินทางมา

10.2 การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

มีความเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรเอกชนในการที่จะให้ความช่วยเหลือดูแลเด็กต่างชาติเป็นการเบื้องต้น มีการประสานงานระหว่างตำรวจ สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง (สตม.) กรมประชาสงเคราะห์ และองค์กรเอกชน โดยตำรวจผู้จับกุมจะส่งเด็กให้ทางสตม. หรือกรม

ประชาสงเคราะห์ สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจะประสานงานกับองค์กรเอกชนและองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อช่วยเหลือในเรื่องการสอบถามข้อมูลเด็ก การช่วยเหลือในเรื่องค่าใช้จ่ายในการส่งกลับ การจัดกิจกรรมสันตนาการฟื้นฟูสภาพจิตใจเด็ก การให้บริการด้านสุขภาพอนามัย และบริการด้านการศึกษา

11. เด็กตั้งครรภ์นอกสมรส

11.1 สภาพของปัญหา

การที่เด็กตั้งครรภ์นอกสมรสก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาทางสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิตและอารมณ์ การทำแท้ง การสูญเสียอนาคต เนื่องจากต้องออกจากการศึกษาหรือการทำงาน และปัญหาอื่น ๆ ทางสังคม เช่น การฆ่าตัวตาย การทอดทิ้งทารก เป็นต้น

11.2 การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

หน่วยงานต่างๆ ได้จัดโครงการและบริการช่วยเหลือแก่เด็กกลุ่มนี้ เช่น

- ด้านการสงเคราะห์ ได้แก่ กรมประชาสงเคราะห์โครงการบ้านพักฉุกเฉินของสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีโครงการบ้านพักผู้หญิงของมูลนิธิผู้หญิง
- ด้านสาธารณสุข การดูแลครรภ์โดยกระทรวงสาธารณสุข
- ด้านการให้ความรู้เรื่องเพศ โดยกระทรวงศึกษาธิการ สมาคมวางแผนครอบครัว
- ด้านการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดทางเพศ ได้แก่ กรมตำรวจ กรมประชาสงเคราะห์ ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก มูลนิธิผู้หญิง และสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย

12. เด็กที่ได้รับเชื้อหรือได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

12.1 สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

ในระยะแรกของการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ ระหว่างปี 2527-2530 ไม่มีรายงานผู้ป่วยโรคเอดส์ที่เป็นเด็ก ในปี 2531 มีรายงานว่ามียุวชน 2 รายแรกที่มีเชื้อเอช ไอ วี โดยการเกิดจากมารดาที่ติดเชื้อ หลังจากนั้นจำนวนเด็กที่ป่วยด้วยโรคเอดส์ หรือมีอาการสัมพันธ์กับเอดส์เริ่มมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนถึงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2537 มีจำนวนเด็กที่ป่วยด้วยโรคเอดส์ อายุ 0-14 ปี ประมาณ 1,005 คน และ อายุระหว่าง 15-24 ปี ประมาณ 2,221 ราย¹⁴

12.2 สาเหตุของการติดเชื้อเอดส์ในเด็ก มาจากมารดาที่ติดเชื้อจากการมีเพศสัมพันธ์ เป็นส่วนใหญ่

12.3 ผลกระทบต่อเด็กที่ได้รับเชื้อ มีทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และการขาดโอกาสได้รับบริการพื้นฐาน

ส่วนเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ได้แก่ เด็กกำพร้า เด็กที่ถูกทอดทิ้งเนื่องจากบิดามารดาเสียชีวิตจากการติดเชื้อ เอช ไอ วี หรือเอดส์ ตลอดจนเด็กที่ไม่มีเชื้อแต่อาศัยอยู่กับครอบครัวที่มีเชื้อ เอช ไอ วี หรือ เอดส์ ก็อาจได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจ ขาดการดูแล ความอบอุ่น และขาดโอกาสได้รับการศึกษา

12.4 การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

มีการจัดตั้งคณะกรรมการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์แห่งชาติเพื่อบริหารนโยบายและแนวทางในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ กระทรวงสาธารณสุขทำหน้าที่เป็นผู้ประสานนโยบาย และแผนงานการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การสนับสนุนทางด้านสังคม และจิตใจแก่เด็กเป็นสิ่งจำเป็น ตลอดจนการหาครอบครัวทดแทนหรือการสนับสนุนให้ญาติหรือชุมชน สามารถดูแลเด็กที่บิดามารดาเสียชีวิต

13. เยาวชนที่เครียดจากระบบการศึกษา

ทางกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขร่วมกับสำนักวิจัย เอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ได้สำรวจภาคสนาม เรื่อง “สภาวะจิตใจของเยาวชนต่อ การสอบระบบ แอดมิชชั่น กรณีสึกขานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า ที่ผ่านการสอบในระบบแอดมิชชั่นใน กทม.และหัวเมืองใหญ่” สำรวจระหว่างวันที่ 18-20 เมษายน 2549 จำนวน 1,079 ราย

¹⁴ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, รายงานสภาวะเด็กและเยาวชนไทย ประจำปี 2537, หน้า 82

13.1 สถานการณ์ของปัญหา

ดร.นพดล กรรณิกา ผู้อำนวยการสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ เปิดเผยผลวิจัยว่า ในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา กลุ่มตัวอย่าง 69.6 รู้สึกว่าเครียด และระดับความเครียดนั้น 51% เป็นความเครียดระดับปานกลาง, 27% เป็นเครียดระดับมาก, 27.4% เครียดมาก 10.4% เครียดน้อย, 9.5% เครียดมากที่สุด

13.2 ปัจจัยที่ทำให้เครียด

เมื่อสอบถามถึงบุคคลที่เป็นสาเหตุของความเครียด 73% คือตัวเอง รองลงมา 22.6% คือแม่ 21.7% คือพ่อ ส่วนสาเหตุอื่นที่ทำให้เครียดอย่าง สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.), สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.) ฯลฯ มีถึง 12.9%

นอกจากนี้ผลสำรวจยังระบุว่า นักเรียนเห็นว่า พ่อแม่ทำให้ความเครียดไม่เพิ่มขึ้น และไม่ลดลง หรือไม่มีผลต่อความเครียดมีถึง 41.3% แต่ส่วนที่เห็นว่า ทำให้เครียดลดลง 32.3% เพราะคอยดูแลอยู่ห่างๆ ให้คำแนะนำ และไม่ว่าอะไร ส่วนที่เห็นว่าทำให้เพิ่มขึ้นมี 26.4% เพราะตั้งความหวังไว้สูง กดดันอยากให้เข้ามหาวิทยาลัยได้ตามที่พ่อแม่หวัง

13.3 ผลจากความเครียด

ประเด็นเรื่องการฆ่าตัวตายจากความผิดหวังในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย จากการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่าง 85.2% คิดว่าเป็นเรื่องไม่น่าทำ เพราะมีทางออกที่ดีกว่าการฆ่าตัวตาย เช่น การหา สถานที่เรียนใหม่ อีกทั้งการฆ่าตัวตายไม่ใช่ความคิดที่ดี สอบไม่ได้ไม่ใช่เป็นการตัดสินอนาคต ส่วน 12.8% ไม่มีความเห็น แต่ที่น่าสนใจคือ 2% คิดว่าเป็นเรื่องน่าทำ เพราะไม่มีคนปลอบใจหรือให้คำแนะนำ ต้องการให้ผู้ใหญ่รับรู้ถึงความต้องการของเด็ก และเป็นการประท้วง สทศ."

แม้ว่า 2% นี้ที่คำว่าจะฆ่าตัวตาย หากสอบไม่ได้ เป็นเพียงกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสำรวจเท่านั้น ไม่ใช่ 2% ของนักเรียนที่สอบแอดมิชชั่นทั้งหมด แม้ว่าจากสถิติการ ฆ่าตัวตายของไทยเฉลี่ย 7 รายต่อแสนประชากร ซึ่งน้อยกว่าค่าเฉลี่ยการฆ่าตัวตายของโลกคือ 15 รายต่อแสนประชากร แต่ก็เป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญกับคนกลุ่มนี้

อย่างไรก็ตาม ด้านผู้ทรงคุณวุฒิ ของกรมสุขภาพจิต นพ.ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ แนะนำว่า

"ที่ผ่านมาเด็กก็มีความเครียด 3 ชั้นอยู่แล้ว 1.เครียดว่าจะสอบได้หรือไม่ 2.เครียดว่าได้คณะตามที่ต้องการหรือไม่ และเครียดขั้นสุดท้ายคือ เครียดว่าจะได้มหาวิทยาลัยตามที่ต้องการหรือไม่ และถ้าเพิ่มเรื่องของการตำหนิระบบเข้าไปอีกทั้งที่ในปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบในความผิดพลาดที่เกิดขึ้นไปแล้ว หากมีความไม่ไว้วางใจระบบมากขึ้น จะเป็นการซ้ำเติมความเครียด จึงจำเป็นต้องฟื้นฟูความไว้วางใจด้วย"

"แม้ว่าเด็กที่สอบในปีนี้จะเครียดกว่าปีที่ผ่านมาจำนวนนักเรียนที่คิดเรื่องฆ่าตัวตายก็เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกันจากเดิม 1.8% เป็น 2% และแม้ว่าเด็กจะมีความคิดเรื่องฆ่าตัวตาย แต่มีจำนวนที่น้อยที่กระทำจริงๆ แต่การสอบถามดังกล่าวก็เพื่อทราบขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่คิดฆ่าตัวตาย และประกอบกับหากกลุ่มดังกล่าวมีพฤติกรรมรวมถึงเป็นโรคซึมเศร้า โอกาสในการฆ่าตัวตายก็มีสูง"

งานวิจัยดังกล่าวเป็นเพียงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนหนึ่งจากนักเรียนที่สอบระบบแอดมิชชันในปีนั้นเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงยังมีนักเรียนมากมายที่อยู่นอกเหนือการสำรวจ อีกทั้งล่าสุดมีแนวโน้มว่าการสอบเข้ามหาวิทยาลัยในปีหน้าจะนำระบบแอดมิชชันมาใช้ต่อไป ได้แต่หวังว่า ไม่ว่าจะใช้ระบบใด ความผิดพลาดคงจะไม่เกิดขึ้นเช่นที่ผ่านมา เพราะหากมี 1 ชีวิตน้อยๆ ที่ต้องสูญเสีย จากความบกพร่องของผู้ใหญ่ ก็ถือเป็นเรื่องน่าละอาย แต่นี่ถือว่าโชคดีที่ โศกนาฏกรรมทางการศึกษายังไม่เกิดขึ้น และขอให้ไม่เกิดขึ้นด้วย เพราะการรับผิดชอบด้วยการไม่รับตำแหน่ง หรือลาออก ก็ไม่ช่วยให้ชีวิตที่จากไปฟื้นคืนมาได้ (กรมสุขภาพจิต และสำนักวิจัยเอแบคโพลล์, 2549 อ้างใน http://db.onec.go.th/thaied_news/index1.php?id=28842 และ <http://www.thaihealth.or.th/news.php?id=370&PHPSESSID=52d826bf59e130b51c1e718fbf4b670f>)

สรุป ถึงแม้ว่าสถานการณ์ของเด็กด้วยโอกาสในกลุ่มต่างๆ ยังไม่มีตัวเลขที่แน่นอน แต่ในปัจจุบันทางสังคมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของเด็กอาจสรุปได้ว่าเกิดจาก ปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาภายในครอบครัว สภาพที่อยู่อาศัย ระบบการศึกษา ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ และการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีสิ่งยั่วยุ เช่น ดิสโก้ หรือเทค เป็นต้น